

Data przesłania artykułu: 31 VII 2021

Data przyjęcia artykułu do druku: 31 VIII 2021

DOI: <https://dx.doi.org/10.12775/AKZ.2021.012>

RAFAŁ OPENKOWSKI

(Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)

rafalopenkowski@doktorant.umk.pl

ORCID ID: 0000-0002-6288-2702

V KRAJOWE SYMPOZJUM ARCHIWALNE: „ETOS ZAWODU ARCHIWISTY”

Toruń, 26 maja 2021 r.

V Krajowe Sympozjum Archiwalne pt. „Etos zawodu archiwisty” odbyło się w formie online 26 V 2021 r.¹ Organizatorem było Stowarzyszenie Archiwistów Polskich Oddział w Toruniu. Początki Krajowych Sympozjów Archiwalnych sięgają 1998 r. To wtedy w dniach 14–15 IX w Warszawie odbyła się ich pierwsza edycja pt. „Archiwa elektroniczne – szansa sprawnego zarządzania dokumentacją archiwalną”. II Krajowe Sympozjum Archiwalne pt. „Archiwa samorządowe w służbie mieszkańców i administracji publicznej” miało miejsce w Warszawie w dniach 28–29 IX 1999 r. Kolejne odbyło się w terminie 4–5 IX 2001 r. w Łodzi. Poświęcone było archiwom wymiaru sprawiedliwości w służbie państwa i obywateli. Po kilkunastoletniej przerwie powrócono do organizacji sympozjum i tak IV KSA przeprowadzono w Warszawie 28 X 2013 r. Tematem przewodnim była rola i miejsce jednostek życia gospodarczego w dokumentowaniu procesów ekonomicznych, społecznych i cywilizacyjnych zachodzących w Polsce.

¹ Początkowo sympozjum zostało zaplanowane w terminie 5–6 VI 2020 r. Z powodu panującej epidemii COVID-19 termin został przełożony na 11–12 IX 2020 r., jednakże i w tym przypadku musiała nastąpić zmiana. Ostatecznie sympozjum odbyło się w formie zdalnej za pośrednictwem platformy MS Teams.

Tegoroczna edycja dotyczyła zagadnień związanych z etosem zawodu archiwisty. Problematyka sympozjum miała na celu ukazanie zawodu archiwisty od poziomu wykształcenia i nabywanych kwalifikacji po etyczne zachowanie w pracy w archiwum zakładowym czy historycznym. Pełniejszy obraz założeń programowych omawianych w trakcie sympozjum odnaleźć można w jego opisie. Wyszczególnić można tutaj takie kwestie jak:

Archiwista jako strażnik wartości demokratycznych, inności regionalnej, kulturowej etc. dzięki zachowaniu akt nie tylko rządzącej większości, ale też rządzonej mniejszości; Archiwisci w służbie poszanowania praw człowieka; „Nieposłuszeństwo archiwalne” jako zachowanie uniwersalne, wezwanie do dbałości o całość zasobu archiwalnego nawet wbrew decyzjom politycznym i biurokratycznym, zachowanie graniczące z oporem w systemie totalitarnym, ale aktualne także w systemach demokratycznych; Wrażliwość, wyobraźnia, wizjonerstwo historyczne jako cechy konstytuujące archiwistę; Archiwista – profesjonalista wzbudzający szacunek społeczny dla swojej wiedzy, umiejętności i postaw społecznych; Archiwista jako urzędnik wiary publicznej, człowiek zaufania publicznego; Archiwista jako kompetentny uczony, znawca archiwaliów i przeszłości w nich zapisanej; Pozycja urzędowa i społeczna archiwisty. Postrzeganie archiwisty poprzez jego pozycję materialną; Sposób kształcenia a etos archiwisty. Zawód dla każdego czy zawód elitarny? Certyfikacja zawodowa².

Sympozjum rozpoczęło się od powitania uczestników, prelegentów, gości przez kierowników naukowych – Pawła Guta (Archiwum Państwowe w Szczecinie i Uniwersytet Szczeciński) oraz Waldemara Chorążyczewskiego (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), którzy przybliżyli także dzieje Krajowych Sympozjów Archiwalnych oraz wyrazili nadzieję, że od tego momentu sympozjum będzie organizowane przynajmniej raz w trakcie trwania kadencji Zarządu Głównego SAP. Następnie głos zabrali Prezes Stowarzyszenia Archiwistów Polskich Kazimierz Jaroszek oraz Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych Paweł Pietrzyk, którzy wprowadzili w problematykę konferencji, życząc wszystkim udanych obrad i dyskusji. Program V KSA składał się z czterech paneli, z czego dwa przeznaczone były na wystąpienia, a kolejne dwa na dyskusję. Pierwszy z paneli składał się z pięciu referatów, drugi natomiast z sześciu. Paweł Gut zajął się także prowadzeniem pierwszego z nich.

² Dowgiąło, „Zawód archiwisty”, 131–2.

Referentem, który rozpoczął przemówienie, był Hubert Wajs (Archiwum Główne Akt Dawnych). Tematyka jego wystąpienia dotyczyła długotrwałego przechowywania archiwów w kontekście ich funkcji i związanej z tym subiektywnej oceny postaw archiwistów. Przykładem szerzej omawianym była postać dr. Ericha Randta³ i rola, jaką odegrał w zabezpieczeniu archiwaliów w okresie II wojny światowej. Pomimo wielu zasług dla polskich archiwów oraz dla osób z nimi związanych postrzegany jest przez część badaczy nad dziejami XX w. w dużej mierze jako osoba, która związana była z hitlerowskimi Niemcami. Hubert Wajs starał się ukazać, że pełnienie funkcji urzędowych przez Randta w Generalnym Gubernatorstwie nie zawsze musiało być nacechowane czynnikiem negatywnym. Według niego to postawy i efekty jego działalności powinny przede wszystkim wpływać na ocenę historyków w przyszłości, a także być poddawane stosownej krytyce źródłowej.

Kolejnym mówcą był Waldemar Chorążyczewski, który w swoim referacie pt. „Świat wartości a etos zawodu archiwisty” wskazał ważność postaw, zachowań czy kompetencji społecznych stosowanych w pracy archiwisty. Podjął również próbę odpowiedzi na pytanie, kto jest archivistą, wskazując, że może to być zarówno osoba, która jest zatrudniona na stanowisku archiwisty, osoba wykształcona archiwalnie, a także osoba z wrażliwością archiwalną.

W dalszej części sympozjum głos zabrała Halina Dudała (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie), omawiająca problematykę działalności archiwów kościelnych, a wśród tych zagadnień przedstawione zostały dylematy oraz postawy etyczne, z którymi na co dzień stykają się archiwiści kościelni. Jej rozważania dotyczyły m.in. opisu i roli współczesnego archiwisty kościelnego oraz wykształcenia i przygotowania zawodowego stosowanego w tej grupie zawodowej. Kolejny prelegent Aliaksander Bialiauski (Białoruski Uniwersytet Państwowy w Mińsku) na przykładzie białoruskim przedstawił archiwa jako czynnik kształtujący narodową pamięć historyczną. W trakcie swojego przemówienia poruszał kwestie związane z działalnością i funkcjami białoruskich archiwów i pracujących tam archiwistów. Omawiał dylematy, które stoją przed nimi w stosunku do użytkowników, a także wymagania państwowe, które nie zawsze są w zgodzie z potrzebami osób korzystających z zasobu archiwalnego.

³ Erich Randt (1887–1948), dyrektor Archiwum Państwowego w Szczecinie oraz we Wrocławiu. Był także szefem Dyrekcji Archiwów Generalnego Gubernatorstwa w Wydziale Spraw Wewnętrznych w rządzie Generalnego Gubernatorstwa.

Ostatnim prelegentem w pierwszej części panelu była Alicja Kulecka (Uniwersytet Warszawski), która scharakteryzowała problemy metodologiczne i źródłowe mogące wystąpić podczas badania postaw etycznych archiwistów w latach 1945–1989. Uwzględniła w swoim referacie problematykę zróżnicowania grupy zawodowej archiwistów w okresie funkcjonowania systemu komunistycznego, kształtowanie ich postaw przez czynniki ustrojowe oraz indywidualne czynniki kształtujące postawy etyczne, tj. wykształcenie, wyznanie, środowisko rodzinne i społeczne itd. Ponadto omówiła źródła do badań postaw etycznych, wśród których szczególną uwagę poświęciła artykułom programowym (m.in. teksty Konarskiego z „Archeionu”), literaturze pamiątkarskiej oraz raportom dla Służby Bezpieczeństwa. Osobna część jej wywodu nawiązywała do katalogu wartości etycznych oraz do treści kształtujących postawy i poglądy etyczne archiwistów, takich jak treści polityczne i religijne. Po referacie rozpoczęła się dyskusja, którą moderował Marcin Hlebionek (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu). Jako pierwsza głos w dyskusji zabrała Ewa Rosowska-Jakubczyk (Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych), która w odniesieniu do wystąpień starała się wykazać potrzebę stworzenia przez Stowarzyszenie Archiwistów Polskich kodeksu zawodu archiwisty w naszym kraju oraz analizowała kwestie dotyczące treści zawartych w owym kodeksie. W odpowiedzi Kazimierz Jaroszek wyraził chęć stworzenia kodeksu, jednakże zaznaczył, że należy zaprosić do współpracy przy jego powstawaniu wszystkie środowiska archiwalne (m.in. Stowarzyszenie Archiwistów Kościelnych, Stowarzyszenie Archiwistów Instytucji Wymiaru Sprawiedliwości itd.).

Kolejną osobą, która zabrała głos, był Władysław Stępniaak. Odnosił się on do referatu Huberta Wajsa oraz Alicji Kuleckiej, wskazując postawy innych archiwistów zarówno polskich, jak i niemieckich z okresu II wojny światowej, które także zasługują na pochwałę. Opowiedział również o losach archiwaliów ze szczególnym uwzględnieniem zasobu AGAD, który w dużej mierze spłonął w czasie powstania warszawskiego. Alicja Kulecka w nawiązaniu do kwestii dotyczącej zniszczeń polskich archiwaliów w 1944 r. oraz wspomnień Kazimierza Konarskiego stwierdziła, że wówczas dochodziło do niszczenia tożsamości polskiej poprzez celowe działania władz nazistowskich. Hubert Wajs przypomniał, że pomimo ogromnych strat to m.in. dzięki postawie Ericha Randta zachowały się do dnia dzisiejszego archiwalia znajdujące się w zasobie AGAD. Władysław Stępniaak *ad vocem* wskazał, że należałoby podjąć dyskusję na temat losów polskich archiwaliów, w ramach której trzeba uwzględnić fakt, że żadne działania wojenne nie powinny tłumaczyć łama-

nia IV Konwencji Haskiej. Następnie głos w dyskusji zabrała Wiesława Kwiatkowska, która odniosła się do swoich doświadczeń z pracy w AP w Toruniu. Wspominała ówczesną Dyrektorkę AP w Toruniu Kamilę Ciesielską oraz Andrzeja Tomczaka, którzy poprzez swoje zaangażowanie i przykład pracy archiwalnej odegrali ważną rolę w kształtowaniu systemu wartości archiwisty. Następnie swoimi przemyśleniami z uczestnikami konferencji podzieliły się kolejne osoby. Całościowy obraz dyskusji znajduje się na nagraniu z symposium w zasobie SAP-u. Po powyższej dyskusji zaplanowano przerwę.

Prowadzenie drugiej części symposium objął Waldemar Chorążyczewski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu). Drugi panel rozpoczęła swoim wystąpieniem Kamila Follprecht (Archiwum Narodowe w Krakowie), która starała się znaleźć odpowiedź na pytanie: czy praca archiwisty jest związana z historią, czy może ją porzucić? W trakcie rozważań wspomniała o historii krakowskich archiwów, w tym wymagań stawianych ich pracownikom przed II wojną światową i po niej. Władysław Stępnia (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) omówił rolę Międzynarodowej Rady Archiwalnej i jej działań w stosunku do etosu zawodowego archiwisty. Paweł Gut (Archiwum Państwowe w Szczecinie i Uniwersytet Szczeciński) przedstawił charakterystykę stanowisk archiwalnych według przepisów o kwalifikacjach i zaszeregowaniu pracowników i urzędników administracji państwowej i samorządowej. W tej kwestii odniósł się zarówno do czasów współczesnych, jak i historycznych. Karol Dowgiało (Narodowe Archiwum Cyfrowe) zaprezentował wyniki ankiety dotyczącej postrzegania zawodu archiwisty przez samych archiwistów oraz przez inne osoby, które nie zajmują się archiwistyką. Przedstawił odpowiedzi na najciekawsze pytania, w tym np.: Czy zgadza się Pan/Pani z opinią, że archiwista to stanowisko o najmniejszym prestiżu w instytucji? Tematyka wystąpienia następnej osoby, czyli Wiesławy Kwiatkowskiej (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), dotyczyła modelu programowego i sylwetki absolwenta studiów archiwalnych w przeszłości i współcześnie. Przypomniała, że potrzeba stworzenia kierunków ze specjalizacją archiwalną, a później samodzielnych studiów z archiwistyki wynikała z potrzeb zawodowych archiwów. Iwo Łaborewicz (Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Jeleniej Górze) jako ostatni z referentów podzielił się swoimi refleksjami na temat etosu zawodu archiwisty. Uwzględnił w swojej prezentacji w szczególności obraz archiwisty prezentowany przez archiwistów, jak również przez osoby, które z tym zawodem nie są związane. Panel dyskusyjny po wygłoszonych referatach moderowała Monika Płuciennik (Archiwum Uniwer-

sytetu Gdańskiego). Jako pierwszy głos zabrał Rafał Openkowski, który zapytał o statystyki zatrudnienia w archiwach według płci jako odpowiedź na kwestię, która z nich jest dominująca. W odpowiedzi Kamila Follprecht zdecydowanie wskazała większą liczbę kobiet w zawodzie archiwisty. Następnie wypowiedział się Paweł Pietrzyk, który zaznaczył, że mówiąc o etosie zawodu archiwisty, należy dyskutować o całej społeczności archiwalnej, tj. archiwistach archiwów państwowych, zakładowych, kościelnych itd. Władysław Stępiak natomiast wskazał potrzebę rozszerzenia propozycji prof. Łosowskiego, który proponował uznanie pracy archiwistów zakładowych za służbę na rzecz Polski. W odniesieniu do referatu Pawła Guta i stanowisk archiwalnych w administracji publicznej Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych oświadczył, że zostały w tym zakresie stworzone nowe przepisy⁴. Kolejny głos w dyskusji zabrał Leszek Pudłowski, który nawiązał do doświadczeń archiwistów z USA i nagrody Emmetta Leahy'ego. Następnie Katarzyna Jaskółka-Leśniak wskazała na problemy związane z wartościowaniem i potrzebą współpracy wszystkich osób na każdym etapie życia dokumentu. Dyskusja zawierała również inne ciekawe wypowiedzi i stanowiska, jednakże nie da się ich w całości omówić bez odesłania do źródła, jakim jest nagranie. Sympozjum na zakończenie zostało podsumowane przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych, który wyraził nadzieję, że powstanie pole współpracy pomiędzy administracją archiwalną, w rozumieniu NDAP, a innymi podmiotami społecznymi, publicznymi, prywatnymi zarządzającymi zasobem archiwalnym. Kazimierz Jaroszek i kierownicy naukowcy złożyli podziękowania wszystkim prelegentom, uczestnikom i na tym V KSA uznano za zakończone.

⁴ „Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 kwietnia 2021 r.”

■ Bibliografia

- Dowgiało, Karol. „Zawód archiwisty w oczach archiwistów i niearchiwistów”. W *Etos zawodu archiwisty: V Krajowe Sympozjum Archiwalne: Toruń, 26 maja 2021 roku*, zredagowali Waldemar Chorążyczewski i Paweł Gut, 131–45. Warszawa: Stowarzyszenie Archiwistów Polskich, 2021.
- „Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia stanowisk urzędniczych, wymaganych kwalifikacji zawodowych, stopni służbowych urzędników służby cywilnej, mnożników do ustalania wynagrodzenia oraz szczegółowych zasad ustalania i wypłacania innych świadczeń przysługujących członkom korpusu służby cywilnej”, *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, poz. 797 (2021). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20210000797>.